

VAGGERYDS KOMMUN
Ankom

2020 -12- 29

AKTFÖRVARAREN

Meddelande i miljömål

Växjö tingsrätt, mark- och miljödomstolen, har i dom den 28 december 2020 lämnat Vaggeryds kommun och Stefan Svedbom tillstånd till utrivning av broar samt uppförande av nya broar m.m. och anläggande av fiskvandringväg på fastigheten Södra Park 1:1 m.fl., i Vaggeryds kommun (mål nr M 73-19).

Domen och övriga handlingar i målet finns tillgängliga på domstolens kansli och hos aktförvararen Linda Viskyc, Vaggeryds kommun, Tekniska kontoret, Bangårdsgatan 2, Skillingaryd, tel. 0370-67 81 12.

AKTFÖRVARAREN

SÖKANDE

1. Stefan Svedbom
Götaforsvägen 34
567 31 Vaggeryd

2. Vaggeryds kommun
Box 43
568 21 Skillingaryd

Ombud: stadsjuristen Göran Forss
Jönköpings kommun
551 89 Jönköping

SAKEN

Ansökan om tillstånd till utrivning av broar samt uppförande av nya broar m.m, samt anläggande av en fiskvandringssväg på fastigheten Södra Park 1:1 m.fl, Vaggeryds kommun

Avrinningsområde: 98 N: 6372922 E: 449038

DOMSLUT

Tillstånd och villkor

A. Mark- och miljödomstolen föreskriver följande villkor för den dämning av Lagan som Stefan Svedbom och Vaggeryds kommun bedriver i enlighet med urminnes hävd på fastigheten Södra Park 1:1. Alla höjder anges i RH 2000.

1. Vattennivån vid dammanläggningens uppströmssida får, såvitt på anläggningens skötsel beror, inte överstiga +196,80 eller understiga +196,60. Vid drift- och underhållsarbeten får dock avsänkning ske till nivån + 195,00.
2. En lätt avläsbar pegel ska finnas på dammbyggnadens uppströmssida. Dämnings- och sänkningsgräns ska särskilt markeras.

Dok.Id 512843

Postadress	Besöksadress	Telefon	Telefax	Expeditionstid
Box 81 351 03 Växjö	Kungsgatan 8	0470-560 100 E-post: mmd.vaxjo@dom.se www.vaxjotingsratt.domstol.se		måndag – fredag 08:00–16:00

3. Sökandena ska senast tre år från det att domen vunnit laga kraft ha anlagt en faunapassage.
4. Till faunapassagen ska kontinuerligt släppas ett flöde om minst 0,2 m³/s.
Om tillrinningen är lägre ska hela flödet släppas via faunapassagen.

B. Mark- och miljödomstolen lämnar Stefan Svedbom och Vaggeryds kommun tillstånd till vattenverksamhet enligt miljöbalken att vid dammanläggningen på fastigheten Södra Park 1:1 avleda vatten till befintligt vattenkraftverk.

För tillståndet enligt B ska följande villkor gälla.

5. Till kraftverkets turbin, inklusive flyktväg för fisk, får högst avledas ett flöde av 1,2 m³/s.
6. I kraftverkets intagskanal ska, senast tre år efter det att domen vunnit laga kraft, finnas ett skyddsgaller för avledning av nedvandrande fisk. Gallret ska ha en lutning mot horisontalplanet på 30-35° och en största spaltvidd av 14 mm.
7. I kraftverkets intagskanal ska, senast tre år från det att domen vunnit laga kraft, ha anlagts en flyktväg för fisk. När kraftverket är i drift ska minst 0,02 m³/s släppas till flyktvägen.

C. Mark- och miljödomstolen lämnar Stefan Svedbom och Vaggeryds kommun tillstånd till vattenverksamhet enligt miljöbalken,

- att riva ut två broar på fastigheten Södra Park 1:1,
- att uppföra två nya broar inklusive tätningsmurar på denna fastighet,
- att sänka breddutskovets tröskel till nivån +195,00
- genom utfyllnad anlägga erosionsskydd uppströms broarna på fastigheten Södra Park 1:1
- att på fastigheterna Södra Park 1:1, 1:4 och 1:11 anlägga en faunapassage
- att genomföra de gräv- och utfyllnadsarbeten som krävs för dessa arbeten,

För tillstånden enligt C ska följande villkor gälla.

8. Arbetena ska utföras i huvudsak på det sätt som sökandena uppgivit eller åtagit sig i målet, om inte annat framgår av övriga villkor.
9. Arbetena får inte utföras under tiden 1 maj – 31 juli.
10. Under anläggningsarbetena ska ett kontinuerligt flöde av minst 0,2 m³/s upprätthållas, om tillrinningen så medger.
11. Siltgardiner ska finnas till skydd för grumling av ån.
12. Nivån på underkanten på bron över utskovet får som lägst vara + 196,95. Nivån på tröskeln därunder ska vara +195,00.
13. Kontrollprogram med angivande av mätmetod, mätfrekvens och utvärderingsmetod ska finna senast en månad innan arbetena påbörjas.

Delegerade villkor

Mark- och miljödomstolen överläter, med stöd av 22 kap. 25 § andra stycket miljöbalken, åt tillsynsmyndigheten att föreskriva ytterligare villkor om

- Den närmare utformningen av faunapassagen och flyktvägen.
- Skyddsåtgärder och begränsningar av verksamheten till skydd mot grumling och förorening genom kemikalier och drivmedel.
- Kontroll, inklusive tappning och faunapassagens funktion.

Miljökonsekvensbeskrivning

Mark- och miljödomstolen beslutar att miljökonsekvensbeskrivningen uppfyller kraven i 6 kap. miljöbalken.

Strömfallsfastighet

Mark- och miljödomstolen fastställer att rätten till tillgodogörande av vattenkraften ska för framtiden vara förenad med fastigheten Södra Park 1:4, Vaggeryds kommun, såsom strömfallsfastighet.

Arbetstid

De under punkt C ovan tillståndsgivna arbetena ska vara utförda inom tre (3) år efter det att domen vunnit laga kraft.

Oförutsedd skada

Anspråk enligt 24 kap. 18 § miljöbalken ska för att få tas upp till prövning framställas till mark- och miljödomstolen inom tio (10) år från utgången av den ovan angivna arbetstiden.

Omprövning

De genom denna dom fastställda villkoren vad avser verksamhet för produktion av vattenkraftsel ska ses över senast femtio år från det att domen vunnit laga kraft.

Vid omprövning av tillståndet till vattenkraftverket är tillståndshavaren enligt 31 kap. 22 § miljöbalken inte skyldig att utan ersättning avstå från mer än en tjugondel av produktionsvärdet av den vattenkraft som enligt tillståndet kan tas ut vid kraftverket efter avdrag för den del av produktionsvärdet som är en följd av vattenregleringar.

Prövningsavgift

Mark- och miljödomstolen ändrar inte den i beslut den 7 januari 2019 fastställda avgiften för målets prövning om 15 110 kronor.

Rättegångskostnader

Stefan Svedbom och Vaggeryds kommun ska solidariskt ersätta Länsstyrelsen i Jönköpings län för rättegångskostnader med 38 400 kronor jämte ränta enligt 6 § räntelagen från denna dag till dess betalning sker.

TIDIGARE BESLUT

Vaggeryds kommun åberopar följande till stöd för att det finns en rätt att avleda vatten för kraftändamål som grundar sig på urminnes hävd och som motsvarar ett tillstånd enligt miljöbalken, jfr 5 a § i miljöbalkens promulgationslag.

Vaggeryds kvarn är en gammal kvarnplats, tidigare en mjölkvarn, och har använts av Vaggeryds bönder för att mala säd så tidigt som på 1600-talet. Av planbeskrivningen i detaljplanen, del av Södra Park, från 1998, anges bl.a. att kvarnen har anor sedan 1400-talet. Kvarnen är dokumenterad som Waggeryds Kvarnfors den 16 september 1746. Då fanns det en mjölkvarn och en sågkvarn.

Av Waggeryds Museiförenings informationstavla på platsen framgår information om Vaggeryds kvarn och Frenedes. År 1875 byggdes boningshus (mjölnarbostaden), ladugård och uthus på söder sida av Kvarndammen. Fastigheten fick då namnet Ingelund, men har i folkmun kallats Frenedes. Efter att kvarnen brann ner 1886 byggdes den upp igen. År 1904 anlades ett kraftverk för produktion av el, vilket blev starten för elektrifiering av Vaggeryd. År 1908 övertog en person vid namn Anders Magnusson kvarnen, sågen och den likströmgenerator som fanns vid fallet. Under en period, 1920 — 1936, ägde Vaggeryds municipalsamhälle anläggningarna innan Stefan Svedboms far, Bertil Svedbom, köpte Vaggeryds kvarn och såg. Sågverket revs en kortare tid efter förvärvet. I Bertil Svedboms ägo byggdes en ny kvarn upp med tre våningar för ökad verksamhet och bron upprustades för att kunna klara tyngre transporter till kvarnen. Kvarnverksamheten drevs fram till 1980 då Stefan Svedbom tog över och inredde kvarnbyggnaden till måleri och renoveringsverkstad för möbler. Kvarnbyggnaden ligger kvar på sin ursprungliga plats. Nuvarande turbin i det kraftverk som producerar el installerades 1936.

Vaggeryds kvarn och miljön kring denna är utpekad som kommunal kulturmiljö. Det är en gammal kvarnplats med känd användning sedan 1600-talet. Vaggeryds kvarn omfattas av Industrimiljöinventeringen där den bedömts tillhöra industriminne klass 2. Kvarnen och övriga byggnader inom planområdet ingår även i 1990 års kulturminnesvårdsprogram för Vaggeryds kommun. Enligt

kulturminnesvårdsprogrammet ska kulturmiljön bevakas vid bygglovsprövning. Kvarnbyggnaden bildar tillsammans med Kvarndammen med sin vattenspegel, fördämningen och broarna på den, fallet och den tidigare mjölnarbostaden en välbevarad kulturmiljö vid Lagan.

Hela området som beskrivs i ovan nämnda bilagor har bibehållit en lång kontinuitet som kvarnmiljö. Vid Vaggeryds kvarn har funnits anläggning för tillgodogörande av vattenkraft i mer än 90 år före jordabalkens ikraftträdande. Den vattenbortledning som tidigare skett för drift av mjölkvarn och såg sträcker sig så långt tillbaka i tiden att tidpunkten för dess uppkomst inte med säkerhet kan fastställas. Kvarnverksamheten upphörde 1980 och har således pågått en tid efter att jordabalken trädde ikraft. Under mer än tre fjärdedelar av ett sekel har det pågått såväl drift av kvarn som produktion av el. Kraftverket för el anlades före äldre vattenlagens ikraftträdande.

Den förändring av verksamheten som skett från drift av kvarn, under lång tid kombinerat med produktion av el, till att efter 1980 enbart avse produktion av el motsvaras inte av samma förändring av vattenbortledningen. Kvarndammen har inte förändrats. Reglering av Kvarndammen har fortgått på samma sätt som tidigare, vilket gör att dammens vattenspegel har kunnat bevaras. Fördämningen är oförändrad, medan verksamheten krävt upprustningar av bron över dämnet. Kvarnbyggnaden har under årens lopp förändrats, men ligger kvar på sin ursprungliga plats.

I enlighet med vad civilutskottet anger i sitt betänkande (2017/18:CU31) bör avledningen av vatten för kraftändamål kunna ha rättskraft även om det, som i det här ärendet, har genomförts förändringar av den teknik som verksamheten använder. I avgörande från Mark- och miljööverdomstolen (M 8563-17) fäste domstolen ingen avgörande vikt vid att vattenverksamheten som bedrivits från 1970-talet och framåt inte var samma som tidigare då vattnet också reglerades till förmån för drift av en kvarn och såg. Därför anser Vaggeryds kommun att inte heller någon avgörande vikt i det här målet bör fästas vid det faktum att

kvarnverksamheten upphört 1980 och att det från den tiden bara skett avledning av vatten för den elproduktion som startade 1904.

En ytterligare omständighet av betydelse för urminnes hävd som Vaggeryds kommun vill framhålla är att rätten att avleda vatten för kraftändamål vid Kvarndammen inte har ifrågasatts. Några invändningar från motstående intressen har inte framställts. Vaggeryds kommun vill framhålla att regleringen av Kvarndammen, varigenom dammens vattenspegel kunnat bevaras, har varit värdefull och uppskattad med hänsyn till kulturmiljön, naturmiljön och möjligheterna till rekreation och friluftsliv.

ANSÖKAN

Yrkande

Vaggeryds kommun ("kommunen") och Stefan Svedbom ("Svedbom"), tillsammans sökandena, yrkar att mark- och miljödomstolen ger tillstånd:

att riva ut broar på fastigheten Södra Park 1:1,

att uppföra nya broar, inklusive tätningsmurar, på fastigheten Södra Park 1:1,

att i samband med utrivning och uppförande av broar på fastigheten Södra Park 1:1 genomföra de grävarbeten och de utfyllnader som krävs,

att genom utfyllnad anlägga erosionsskydd uppströms broarna på fastigheten Södra Park 1:1,

att på fastigheten Södra Park 1:1 få dämna till nivån +196,8 och avsänka dammen för kraftverkets drift till nivån +196,60,

att sänka breddutskovets tröskel på uppströmssidan med 0,7 meter,

att tillfälligt få avsänka dammen för drift- och underhållsarbeten till nivån +195,00

att vid anläggning för vattenreglering på fastigheten Södra Park 1:1 avleda vatten för kraftändamål,

att till kraftverkets turbin, inklusive flyktväg för fisk, få avleda ett flöde av maximalt 1,2 m³/s, samt

att på fastigheterna Södra Park 1:1, 1:4 och 1:11 anlägga en fiskvandringväg.

De sökande yrkar i andra hand, för det fall urminnes hävd inte föreligger för någon del av anläggningen, att mark- och miljödomstolen i efterhand ger tillstånd till anläggningen för bortledning av vatten för produktion av vattenkraftsel.

Vidare yrkar kommunen att mark- och miljödomstolen

- fastställer arbetstiden till tre (3) år,
- fastställer tiden för anmälan om förutsedda skador till tio (10) år från arbetstidens utgång,
- fastställer tiden för omprövning av villkor enligt 22 kap. 29 § miljöbalken till femtio (50) år,
- anger att fastigheten Södra Park 1:4 ska utgöra strömfallsfastighet,
- godkänner den till ansökan bifogade miljökonsekvensbeskrivningen, samt
- fastställer villkor i enlighet med sökandenas förslag.

Allt ovanstående enligt de uppgifter som anges i teknisk beskrivning och miljökonsekvensbeskrivning till ansökan.

Enligt miljöbalkens 31 kap. 22 § är tillståndshavare skyldig att utan ersättning tåla viss del av en förlust eller inskränkning vid bl.a. omprövning av verksamheten. Eftersom den ansökta verksamheten inte innehåller vatten till nackdel för annan anser sökandena att denna del ska bestämmas till en tjugondel av det produktionsvärde av den vattenkraft som kan tas ut.

Förslag till villkor

Sökandena föreslår att följande moderna miljövillkor fastställs för verksamhetens bedrivande.

1. Vattenverksamheten ska bedrivas i huvudsaklig överensstämmelse med vad som angivits i ansökan inklusive bilagor samt med vad sökandena i övrigt uppgett eller åtagit sig i målet.
2. Verksamheten ska bedrivas, underhållas och övervakas så att utsläppen till luft och vatten samt övriga störningar för miljön blir så begränsade som

möjligt. Sökandena ska för detta ändamål upprätta och följa drift-, underhålls- och övervakningsrutiner.

3. Under de anläggningsarbeten som ska utföras ska ett kontinuerligt flöde upprätthållas som minst motsvarar 0,2 m³/s. Om tillrinningen understiger 0,2 m³/s ska hela flödet släppas fram.
4. Vid de anläggningsarbeten som ska utföras ska grumling kontrolleras. Skyddsåtgärder i form av siltgardiner ska anläggas för att förhindra att grumling sprids nedströms anläggningen.
5. Vid de anläggningsarbeten som ska utföras ska kemikalier och drivmedel förvaras på ett sådant sätt att de inte riskerar att förorena omgivningen.
6. Kraftverkets intag ska ha ett lutande fingaller i 30-35 grader med en spaltvidd på 14 mm samt en flyktväg för fisk. Fingallret ska hållas rensat. Flyktvägen ska ha en avledning om minst 0,02 m³/s då kraftverket är i drift.
7. Ett minsta flöde på 0,2 m³/s ska kontinuerligt släppas via fiskvandringssvågen. Om tillrinningen är lägre än 0,2 m³/s ska hela flödet släppas via fiskvandringssvågen.
8. Flyktvägen för fisk och fiskvandringssvågen ska utformas av fiskebiologisk sakkunnig och i samråd med tillsynsmyndigheten.
9. I syfte att kontrollera tillståndsgivna regleringsnivåer ska en pegel inrättas i dammens vattenområde.
10. Kontrollprogram för vattenverksamheten ska upprättas i samråd med, och ges in till, tillsynsmyndigheten senast tre månader efter det att dom meddelats i förevarande mål.

Bakgrund

Den så kallade Kvarnbron är belägen i Vaggeryd och leder Kapellgatan över Lagan. I direkt anslutning till bron ligger Vaggeryds gamla kvarn, där det idag finns ett minivattenkraftverk i drift. Kvarnbron består egentligen av två mindre broar, där den norra bron går över fördämningens öppning för Lagan och den södra bron över intaget till vattenkraftverket. Broarna vilar på fördämningen.

Broarna måste dock bytas ut då de inte är i sådant skick att de kan nyttjas för fordonstrafik och utredningar har visat att de har otillräcklig bärighet. De är i dagsläget avstängda för fordonstrafik, men gång- och cykeltrafik är tillåten. Syftet med utbytet av broarna är att broarna ska ha full bärighet samt att långsiktigt trygga framkomligheten över broarna. För att detta ska kunna ske måste erosionsskydd anläggas i anslutning till anläggningen.

Direkt intill broarna finns Vaggeryds kvarn, tidigare en mjölkvarn, där det idag finns ett mindre vattenkraftverk. Här har det funnits en kvarn sedan 1600-talet och kraftverket för produktion av el anlades 1904. Då broprojektet har ett nära samband med vattenkraftverket omfattas båda anläggningarna av denna ansökan.

För att göra det möjligt för fisk att vandra förbi fördämningen och kraftverket kommer även en fiskvandringssväg anläggas på Lagans södra sida.

Aktuella flöden vid Kvarnbron är 1,45 m³/s MQ (medelvattenföring) och 0,2 m³/s MLQ (medellågvattenföring).

Alternativa utformningar

Flera olika lösningar avseende verksamheterna vid Vaggeryds kvarn har diskuterats. Exempel på sådana är:

Alternativ 1 Fördämningen rivs, kraftverket tas ur drift och befintliga broar ersätts med en ny längre bro.

Alternativ 2 Fördämningen bevaras och befintliga broar ersätts med nya motsvarande broar.

A. Fortsatt drift av kraftverket. Sökt alternativ.

B. Kraftverket tas ur drift, luckorna rivs och ersätts med fasta trösklar.

Alternativ 3 Fördämningen rivs, kraftverket tas ur drift och en vall byggs i nuvarande damm för att delvis bevara dammens vattenspegel.

- A. Befintliga broar rivs och ersätts inte.
- B. Befintliga broar ersätts med ny längre bro.

Nollalternativet i detta fall innebär att endast normala underhållsarbeten utförs på fördämningen och broarna och att det i övrigt råder samma förhållanden som idag, dvs. att vattenkraftverket är i drift men gallerbredden justeras inte och ingen flyktväg byggs, att endast gång- och cykeltrafik kan passera över ån och att någon fiskväg inte anläggs.

Rådighet

De aktuella verksamheterna berör fastigheterna Södra Park 1:1, 1:4 och 1:11. Södra Park 1:1 ägs av Vaggeryds kommun och Södra Park 1:4 ägs av Stefan Svedbom. Södra Park 1:11 ägs av Ronny Randow och Christina Randow och har rätt till utfart över de aktuella broarna. Fastigheten äger även den mark där man avser att anlägga en fiskväg. Markåtkomst för detta har lösts genom avtal/servitut mellan fastighetsägarna och Vaggeryds kommun.

Samtliga sökta åtgärder kommer att utföras gemensamt av Vaggeryds kommun och Stefan Svedbom. Mellan Vaggeryds kommun och Stefan Svedbom finns en intressegemenskap avseende samtliga sökta åtgärder. Kommunen har upplåtit nyttjanderätt till Stefan Svedbom på kommunens fastighet för att Stefan Svedbom ska kunna reglera Kvarndammen, så att dammens vattenspegel kan bevaras.

Plan- och höjdsystem

Använt koordinatsystem i ansökan är SWEREF 99 13 30 i plan och RH 2000 i höjd. Fixpunkten 1417 (N:6375299,802 Ö:188969,855) är placerad i berget strax söder om broarna och norr om huset på Södra Park 1:1. Dess höjd i RH 2000 är +196,985.

Planbestämmelser m.m.

I gällande översiktsplan för Vaggeryds kommun, "Översiktsplan 2012; Vaggeryds kommun", är miljön vid Vaggeryds kvarn utpekad som en kommunal kulturmiljö

enligt gällande kulturminnesvårdsprogram från 1990. Vidare nämns att bostäder planeras byggas söder om Vaggeryds kvarn, vilket idag är genomfört.

Detaljplaner som berörs av aktuellt projekt är:

- Förslag till utvidgning och ändring av stadsplanen för Södra Parkområdet m.m. i Vaggeryds köping, november 1967 (rev. 26 november 1969).
- Del av Södra Park i Vaggeryds tätort (laga kraft 1998-07-18).

Stadsplanen från 1968 redovisar Kapellgatan och bron över Lagan som allmän platsmark och gata. Lagan, inklusive Kvarndammen, är redovisad som vattenområde.

I detaljplanen från 1998 finns mer uppgifter rörande Kvarnbyggnaden och Kvarnbron.

Varken översiktsplan eller detaljplan bedöms utgöra något hinder att medge tillstånd för den ansökta verksamheten.

Inga riksintressen berörs av den pågående och den planerade verksamheten.

I området finns inga Natura 2000-områden, nationalparker eller biotopskyddade områden

Verksamheten och åtgärden utförs inom detaljplanerat område där strandskyddet är upphävt.

Cirka 1,3 km uppströms Kvarnbron ligger det kommunala naturreservatet Östermoskogen.

Vaggeryds samhälle ligger inom grundvattenområdet Värnamo-Ekeryd (SE636264-139799), som är en stor och utsträckt sand- och grusförekomst.

Grundvattenförekomsten är en porakvifer med en area av 138 km², som bedöms ha mycket goda uttagsmöjligheter. Enligt de gällande miljökvalitetsnormerna för grundvattenområdet är den kemiska statusen och den kvantitativa statusen god.

Verksamheten berör inte något vattenskyddsområde.

Kulturmiljö

Vaggeryds kvarn och miljön kring denna är utpekad som en kommunal kulturmiljö. Det är en gammal kvarnplats med känd användning sedan 1600-talet. Den finns tydligt dokumenterad som Vaggeryds kvarnfors 16 september 1746 då det fanns en mjölkvarn och en sågkvarn (på motsatta sidan ån). 1904 anlades ett kraftverk för produktion av el, vilket blev starten för elektrifieringen av Vaggeryd.

Kvarnen har varit i familjen Svedboms ägo sedan 1936. Sågverket på åns norra sida revs något eller några år efter 1936.

Vaggeryds kvarn omfattas av Industrimiljöinventeringen där den bedömts tillhöra klass 2. Kvarnmiljön ingår även i 1990 års kulturminnesvårdsprogram för Vaggeryds kommun, som baseras på en kulturhistorisk utredning utförd av Länsmuseum. Kvarnbyggnaden ligger kvar på sin ursprungliga plats, men är modifierad under 1900-talet. Den har nu få delar kvar av den ursprungliga inredningen. I dag bedrivs annan verksamhet här.

Risk och säkerhet

Under 2017 utfördes konsekvensutredningar avseende dammsäkerhet för de närliggande fördämningarna vid Mölna kvarn och Götafors. Ingen konsekvensutredning har utförts avseende Vaggeryds kvarn. Dock framgår av konsekvensutredningarna för Mölna kvarn och Götafors att vid ett dominobrott vid Vaggeryds Kvarn samlas först vatten upp för att sedan frisläppas. Det ska även nämnas i sammanhanget att dammen vid Vaggeryds Kvarn gick till brott 2014 utan att allvarliga konsekvenser rapporterats.

Myndigheten för samhällsskydd och beredskap (MSB) har låtit utföra en översiktlig stabilitetskartering längs bl.a. Lagan i Vaggeryd mellan Vaggeryds kvarn och Götaforsdammen nedströms denna. Måttlig till bitvis stor erosionsaktivitet förekommer längs åns strandkant.

Befintliga anläggningar

Den norra bron, bro över Lagan, är utförd som en plattbro i ett spann och fungerar som ett bräddavlopp för kraftverket strax intill. I broplattan är längsgående stålbalkar ingjutna. I tvärled mellan balkarna bär den armerade betongplattan som är upplagd på stålbalkarnas flänsar. Stålbalkarna är upplagda på frontmurar av betong, vilka gjutits mot en kallmurad vägbank av sten. Uppströms är vägbanken tätad med en betonggjutning. Vägbanken utgör även Kvarndammens fördämning. Brons bottenplatta bedöms främst fungera som erosionsskydd för strömmande vatten då dammluckorna öppnas.

Bron över intagskanalen är uppbyggd på motsvarande sätt som den norra bron.

Utrustning för reglering av vattennivåer är infäst till broarna och fördämningsmuren. Vid intagskanalen regleras vattenintaget med luckor som öppnar vid botten.

Regleringen av utskovet för Lagan sker med så kallade sättutskov där horisontella plankor staplas mellan vertikalt placerade stålbalkar med H-tvärsnitt. Avståndet mellan de vertikala stålbalkarna är max 1 m och öppningen är indelad i tre fack. Regleringen utförs vid vattenytan för att brädda vattenflödet, dvs. för att hålla dammens vattenyta på lämplig nivå, och sker manuellt genom att plankor tas bort respektive sätts i.

I anslutning till broarna ligger ett mindre vattenkraftverk. Kraftverkets intagskanal har en bredd av 3,5 m och är försedd med ett bräddningsutskov i sidan mot ån. Verkets utloppskanal mynnar direkt till Lagans huvudfåra. Fallhöjden är 2,5 m.

Intaget är försett med grovrensgaller, risgrind och fingaller i lutning 35 grader med en största öppning av 30 mm. Flödesreglering sker i botten av intagskanalen med luckor.

Kraftverkets turbin har en maximal kapacitet av 1,1 m³/s, och dess generator på 23 kW producerar som mest 20 kW. Nuvarande turbin är av Francis-typ och installerades 1936. Turbinen totalrenoverades 1980 och styrs med dator sedan 1986. Den bedöms ha en återstående livslängd av 30-40 år.

Tillgången på vatten styr produktionen av el. Normalt produceras cirka 110 000 kWh/år och maximalt kan 130 000 kWh produceras per år. Under 2017 producerades 70 000 kWh, vilket beror på låga vattenflöden. Mottagare av den producerade elen är Vaggeryds Energi.

Ansökt verksamhet

Broar

De befintliga broarna rivs ut och ersätts med nya broar i motsvarande lägen. Broarna kommer att utföras i armerad betong och de föreslås vara utformade med ett spann vardera och ges en fri brobredd på 6,0 m, vilket innebär en ökning med 0,1 - 0,5 m.

För att undvika framtida underspolningar föreslås att broarna grundläggs direkt på berg genom att de nya brostöden dubbas fast i berget. Berget ligger cirka 2,0 — 2,5 m under befintlig vägs nivå.

Broarna utförs med förhöjda kantbalkar så att dagvattnet filtreras i slänter och koner innan det rinner vidare ner i ån. Broarnas underkanter placeras på nivåer som väljs utifrån bedömda framtida ökade nederbördsmängder till följd av klimatförändringar. Erosionsskydd anläggs uppströms broarna i erforderlig omfattning.

Bron över intagskanalen till kraftverket utförs i princip med samma fria öppning och nivåer som råder idag, vilket innebär att förutsättningarna för kraftverket inte ändras. Intagskanalens tröskelnivå ligger på +195,60 och dess öppningsarea är 4,73 m². Den våta arean vid HW_{100, klimat} blir 3,3 m².

Bron över Lagan ges en fri öppning av 6,0 m mot nuvarande 3,5 - 3,9 m. Broplattans underkant placeras som lägst på nivån +196,95, och därmed 40 cm över HW_{100, klimat} +196,55. Brons tröskelnivå sänks och dess öppningsarea ökas med ca 7,8 m².

Eftersom de nya broarnas konstruktionshöjd blir något högre än för befintliga broar görs en profilhöjning. Vägens profil höjs med som mest 0,3 m.

Utrustning för vattenreglering

Vid intagskanalen föreslås att vattenintaget regleras, på samma sätt som idag, med luckor som öppnar vid botten.

Vid bron över Lagan, dvs. den norra bron, föreslås att reglering även fortsättningsvis sker vid vattenytan, då detta minskar risken för att dammen ska kunna riskera att tömmas i händelse av fel. Regleringen vid den norra bron utförs för att brädda vattenflödet, dvs. för att hålla dammens vattenyta på lämplig nivå. Detta sker manuellt genom att lämpligt antal plankor tas bort respektive sätts i.

En pegel för mätning av vattenytans nivå kommer att sättas upp i dammen.

Planerat kraftverk

Det befintliga vattenkraftverket föreslås vara kvar med i princip nuvarande utformning och produktionsförutsättningar, vilket även innebär att elproduktionen inte kommer att öka utan ligga kvar på nuvarande nivåer.

Vid byggandet av ny bro över intagskanalen kommer nuvarande mått och nivåer att behållas, vilket innebär att förutsättningarna för turbinen inte ändras. Kraftverkets

fingaller kommer att kompletteras så att det största öppningsmåttet blir 14 mm mot nuvarande 30 mm.

Sökandena bedömer att en mindre spaltvidd än 14 mm inte erfordras på grund av gallrets lutning. Det är oklart vilken spaltvidd som utgör bästa möjliga teknik. Det kan dessutom variera mellan olika vattendrag.

På s. 63 i Havs- och vattenmyndighetens rapport 2013:14, Anordningar för uppströms- och nedströmspassage av fisk vid vattenanläggningar, framgår att avledare med en låg lutning (30-35 grader), en stor yta och en spaltvidd som hindrar fisken från att passera (10-18 mm) bedöms i kombination med väl utformade och strategiskt placerade flyktöppningar ha en hög potential till en tillfredsställande passageeffektivitet. Detta har studerats vid små till medelstora kraftverk.

I anslutning till intagskanalens fingaller och sidoutskov kommer flyktväg för fisk att anläggas, som annars skulle skickas ut genom sidoutskovet. Flyktvägen kommer i samband med detaljprojektering att utformas av fiskebiologisk expertis och i samråd med länsstyrelsens fiskeenhet.

Flyktöppningens funktion är beroende av mängden vatten som tappas genom förbipassagen. Vattenmängder om 2-10 procent av flödet genom flyktvägen brukar rekommenderas. Enligt domen för Götafors kraftverk, som meddelades den 11 maj 2017, utgjorde 20 l/s minimiflödet i flyktväg. Det antas utgöra ett rimligt flöde även för kraftverket vid Kvarnbron. 20 l/s, eller 0,02 m³/s, motsvarar 10 procent av MLQ som är 0,2 m³/s.

Planerad fiskvandningsväg

En vandningsväg för fisk anläggs på Lagans södra sida för att säkerställa att fisk kan vandra upp och ner förbi fördämningen och kraftverket. Fiskvandningsvägen föreslås vara utformad med ett slingrande lopp och med en minsta längd av 125 meter. Då höjdskillnaden är 2,5 m innebär detta att vandningsvägens lutning blir lägre än 2 %.

Fiskvandringensvägens, inklusive inlopp, damm och utlopp, slutliga utformning kommer att tas fram av fiskebiologisk expertis och i samråd med länsstyrelsens fiskeenhet.

Föreslaget villkor om minsta flöde via fiskvandringensvägen motsvarar föreslagen minimitappning hela flödet vid medellågvattnen. Motsvarande minimiflöde enligt ovan nämnda dom för Götafors kraftverk utgjorde 2501/s, eller 0,25 m³/s. För Götafors kraftverk var MQ 2,28 m³/s och MLQ 0,68 m³/s. I domen hänvisades det till dom från Söderbygdens vattendomstol från den 9 februari 1951 (A 17/1951), som angav att det alltid ska släppas minst 0,19 m³/s från sjöarna Fengen, Sandsjön, Tängsjön och Kåringasjön. Sökandena bedömer att föreslaget villkor överensstämmer med vad som anges i ovan nämnda rapport 2013:14.

Miljökonsekvenser

De ansökta verksamheterna att riva befintliga broar över Lagan och bygga nya i samma läge, att anlägga en fiskvandringensväg, att bortleda vatten för kraftproduktion samt lagligförklaring av anläggning för bortledning av vatten för kraftändamål, bedöms i huvudsak generera inga eller ringa negativa miljökonsekvenser.

Verksamheterna bedöms dock även medföra stora positiva miljökonsekvenser avseende minskad risk för översvämningar och ökad konnektivitet i Lagan.

Genom utbytet av broarna minskar risken för ett dammbrott kraftigt, vilket bedöms medföra tydligt positiva konsekvenser avseende dammsäkerhet. De sökta verksamheterna bedöms inte medföra några konsekvenser avseende stabilitet och erosion nedströms Vaggeryds kvarn.

Då Kvarndammens vattenspiegel inte minskar i yta, görs bedömningen att verksamheterna inte kommer att medföra några negativa konsekvenser för stadsbilden eller för Vaggerydsbornas möjlighet till rekreation och friluftsliv. Förutsättningarna för en positiv utveckling av kvarnmiljön försämrars inte, varför

området runt Vaggeryds kvarn kan utvecklas vidare i enlighet med kommunens intentioner.

Kulturmiljön vid Kvarndammen kommer i stort att bevaras och den långa kontinuiteten som kvarnmiljö bibehålls. Miljön förändras dock genom att broarna byts och fiskvandringssvågen anläggs, vilket bedöms medföra måttliga negativa konsekvenser på kulturmiljöns intressen.

Anläggandet av en fiskvandringssvåge och att säkra ett minsta flöde genom denna är åtgärdsförslag som i VISS (Vatteninformationssystem Sverige) anges för den aktuella platsen i syfte att minska problemet med konnektivitetsförändringar i Lagan. Dessa sökta verksamheter bedöms ha en positiv påverkan på naturmiljön i den aktuella delen av Lagan då förutsättningarna för fisklivet förbättras. Övrig naturmiljö, som utvecklats utifrån de förhållanden som rått under lång tid, bedöms inte påverkas.

Driften av kraftverket, regleringen vid dammarna och utbytet av broarna bedöms inte medföra några konsekvenser i hydrologiskt avseende nedströms dammen. De befintliga broarna är i dag dämmande vid höga flöden. Efter ombyggnaden kommer allt vatten även vid högsta vattenflöde att kunna passera broarna. Detta bedöms innebära positiva konsekvenser på hydrologin, då risken för översvämning av fastigheterna kring Kvarndammen därmed försvinner. Fortsatt drift av kraftverket ger också ett lokalt tillskott av förnyelsebar elenergi.

Bedömningen är att verksamheten inte motverkar uppfyllandet av samhällets fastställda miljömål, eller riskerar att försämra de kvalitetsfaktorer som ligger till grund för beslutade miljökvalitetsnormer i vattenområdet. Den samlade bedömningen av ansökt verksamhet är att de positiva konsekvenserna därför överväger de små till måttliga negativa konsekvenserna som verksamheten kan medföra.

Skyddsåtgärder

Då det inte kan uteslutas att sedimenten i Kvarndammen kan ha förorenats av uppströms liggande verksamheter, kommer, i samband med detaljprojekteringen, prov att tas på sedimenten för efterföljande analys.

För att förebygga eller avhjälpa olägenheter från anläggandet av de sökta verksamheterna föreslås följande åtgärder.

- Entreprenören ska informeras om berörda naturintressen och instruktioner ska upprättas för att undvika att onödiga skador uppstår.
- Körning med fordon i ån får inte ske.
- Kemikalier, exempelvis oljor och drivmedel, får inte ställas upp eller hanteras på ett sådant sätt att risk föreligger för att de kan förorena mark och vattendrag.
- För fordon och arbetsmaskiner som används inom arbetsområdet ska drivmedel och oljor som är miljöklassade och saneringsutrustning finnas tillgängligt.
- Grumling ska undvikas så långt som möjligt. Grumlingsförhindrande åtgärder, t.ex. sedimentskärmar eller arbete inom fångdammar, ska vidtas.
- Försiktighet vid uppställning och hantering av bränslen och oljor.
- Vatten som läcker in i schaktgropar eller innanför fångdammar och där grumlas, ska samlas upp och släppas på ett sådant sätt att ån inte grumlas.
- Åtgärder för att förhindra att betongblandat vatten släpps ut i vattendraget ska vidtas.
- Rivning av befintliga broar ska göras på ett sådant sätt att inga byggnadsdelar faller ner i vattnet. Inte heller får skrot och byggavfall ramla i vattnet. Arbetsområdet, inklusive vattendragets botten så långt som möjligt, ska renas från skrot och byggavfall.
- Krav kommer att ställas på entreprenören gällande rutiner för att förebygga risken för olyckor och krav på rutiner för åtgärder i det fall ett utsläpp skulle inträffa. Ett särskilt kontrollprogram för genomförandet av anläggningsarbetena ska tas fram.

- Sten i befintliga strandskoningar och koner tas tillvara och återanvänds om möjligt i ytan av de nya strandskoningarna och konerna.
- Vid utformning av fiskvandringssväg och tillhörande inloppsdam föreslås estetisk hänsyn tas, t.ex. genom plantering av lämpliga och dekorativa växter.

Ersättning till sakägare

Den ansökta verksamheten bedöms inte medföra sådan skada på enskilda intressen att frågan om ekonomisk ersättning aktualiseras. Sökandena erbjuder av denna anledning i dagsläget ingen ersättning till berörda enskilda intressen.

I övrigt hänvisar sökandena till lagreglerna kring oförutsedd skada.

INKOMNA YTTRANDEN

Kammarkollegiet anför följande.

Det är glädjande att de båda sökandena delar "intressegemenskap" kring vattenverksamheten, samtidigt som det finns uppenbara problem förknippade med "upplägget" att två sökande ska ansvara för tillståndet.

Ett tillstånd ska fungera över lång tid och tillsynsmyndigheten ska kunna bedriva ett effektivt arbete, utifrån gällande villkor. Utan precisering av vem som ska svara för villkoren, vid exempelvis ett föreläggande, riskeras tungrodd rättslig hantering.

Då det kommer till underhållsansvar, inte minst om det skulle inträffa skada på enskilda eller allmänna intressen, riskerar samma problem att uppstå. (11 kap 17 och 18 §§ miljöbalken).

Hur ska de ekonomiska frågorna hanteras? Ett avtal mellan sökandena gäller endast dem emellan. Är kommunen, ur allmänna medel, beredd att stå kostnader om medsökande av någon anledning inte har möjlighet att underhålla anläggningarna? Kommer exempelvis kommunen, vid ändrade förhållanden, att svara för underhållet av den projekterade fiskvägen?

Det är kollegiets uppfattning att man inte kan "avtala bort" sitt ansvar enligt miljöbalken. Vad kommunen för närvarande har för "intressen" definieras politiskt och kommunalrättsligt, vad avser ekonomiska satsningar. Stefan Svedboms ekonomiska medverkan bestäms av hans förmåga.

De båda sökandena måste därför svara solidariskt för de villkor som faller ut från miljöprövningen. Tillståndet måste annars tidsbegränsas. En tidsbegränsning till exempelvis 10 år innefattar mer än två politiska mandatperioder, vilket vore mer än man kan överblicka idag. Att två verksamhetsutövare söker tillstånd tillsammans är inte olagligt, men kan vara olämpligt.

Kollegiet överlämnar till mark- och miljödomstolen att avgöra hur tillståndet i dessa delar lämpligen bör utformas.

Yrkandet om lagligförklaring ska prövas enligt 1918 års vattenlag, såsom kraven var utformade vid denna tidpunkt. Om anläggningarna förändrats efter miljöbalkens ikraftträdande kan de inte lagligförklaras.

Det vore även önskvärt om ansökan innehöll ett tydligt yrkande om tillstånd i efterhand för det befintliga kraftverket. Det framgår inte av underlaget att det skulle finnas ett sådant tillstånd.

Eftersom sökandena inte åberopar äldre rätt till dämningen eller vad avser rätten att bedriva vattenavledning till turbinen utgår kollegiet från att denna kommer att prövas förutsättningslöst enligt 2 kap. miljöbalken.

Finns det tillstånd till dämning sedan tidigare? Att det på platsen funnits en kvarn sedan 1600 talet och att det anlades ett kraftverk 1904, finns inte dokumenterat vilket gör att rätten till dämning inte är självklar.

Turbinerna installerades 1936 och det rådde förprövningsplikt enligt ÄVL. Förprövades installationen?

Då det kommer till redovisat nollalternativ har det stor betydelse huruvida det befintliga kraftverket har tillstånd enligt ÄVL, eller utifrån andra äldre bestämmelser.

Saknas tillstånd gäller sedvanlig lokaliseringsprövning för nyetablering av ett kraftverk, varvid avvägning mellan vad elproduktionen inbringar och kostnaden för miljöskyddsåtgärder, exempelvis i förhållande till MKN, ska vara en del av avvägningen enligt 2 kap 7 § miljöbalken.

Finns det en förprojektering och ett funktionskrav på tilltänkt fiskvandringssväg? Det är kollegiets erfarenhet att sökandebolag som ska inrätta fiskvägar inte har för vana att självmant, utan påpekanden och yrkanden från myndigheterna, ta höjd för funktionsvillkor med inriktning även mot "större" fiskar. Det finns såväl rekommendationer från Havs- och vattenmyndigheten, flödesmätningar och fiskinventeringar redovisade i målet. Det som fattas är "höjd" för försiktighetsprincipen kopplat till fiskvägens funktion.

Kollegiet accepterar det framställda yrkandet om att få avleda maximalt 1,2 m³/s vari flyktvägen ska ingå med 0,1 m³/s. Kollegiet ansluter sig till länsstyrelsens inställning avseende minimitappningen till fiskvägen.

Kollegiet har ingenting att invända mot ansökan i de delar som rör utrivning eller uppförande av nya broar på fastigheten.

Länsstyrelsen i Jönköpings län anför följande.

Länsstyrelsen har i stort inget emot att tillstånd ges till fortsatt drift av vattenkraftverket samt rivning och uppförande av broar vid Vaggeryds Kvarn. Länsstyrelsen ser det som positivt att helheten i den tidigare kvarnmiljön bevaras genom fortsatt drift av vattenkraftverket. Länsstyrelsen anser att kombinationen med anpassning till klimatförändringar genom en ökning av breddutskovets våtareal samt skyddet av naturmiljön genom fiskväg/flyktväg är mycket viktig.

Länsstyrelsen yrkar att faunapassage för naturligt förekommande arter i form av uppströmspassage, samt flyktväg för fisk vid vattenkraftverksintaget ska utgöra villkor för sökta tillstånd för vattenverksamheten. Utan en god konnektivitet riskeras möjligheten att uppnå miljö kvalitetsnormen god ekologisk status till 2021.

Länsstyrelsen tillstyrker sökandenas villkor om att det genom faunapassagen alltid ska tappas ett minsta flöde om 0,2 m³/s. Om tillrinningen är mindre ska hela tillrinningen släppas genom fiskvägen.

Länsstyrelsen yrkar på ett villkor om att sökandena ska utforma ett kontrollprogram för att uppfylla kraven på miljöanpassning av sökta vattenverksamhet inom ramen för egenkontrollförordningen. Särskilt fokus ska läggas på funktionen av faunapassagen, förslagsvis genom att genomföra elfiske på två lokaler; strax nedströms vattenkraftverket i befintlig elfiskelokal samt i faunapassage. Elfisken ska genomföras varje år de tre första åren. Därefter vartannat år, totalt 4 gånger. Sökandena ska också utföra referensprovfisken uppströms och nedströms innan faunapassage anläggs. Efter fem år ska referenslokalen uppströms elfiskas igen.

Länsstyrelsen yrkar på ett villkor om att under arbetet med rivning och uppbyggnad av broarna ska byggnadsdelar, skrot eller byggavfall omhändertas och köras till avfallsanläggning. Arbetsområdet, inklusive vattendragets botten ska rensas från skrot och byggavfall.

Länsstyrelsen yrkar att sökandes villkor 9 om pegel ska utformas så att det lyder: Pegel ska inrättas i dammens vattenområde. Dämningsgräns och sänkingsgräns ska vara tydligt markerade. Pegeln ska inmätas. Pegeln ska vara synlig för allmänheten och bör sitta i närheten av dammfästena.

Har någon alternativ placering och utformning av faunapassagen diskuterats under projektets gång? Faunapassagens mynning för uppströmsvandrande fisk kan vara olämpligt placerad i förhållande till turbinens utloppskanal. Faunapassagens

anlockningseffekt riskerar att störas av utflödet från turbinen. Hur har sökande resonerat kring problematiken om hur man får en fisk att hitta faunapassagen? Syftet med fiskvägen måste också klargöras, vilka målarter är det som ska kunna passera? Länsstyrelsen yrkar att faunapassagens utformning och placering ska utredas ytterligare av sökande och att sökande ska anlita fiskeribiologisk kompetens för att genomföra detta innan målet avgörs av mark- och miljödomstolen. Vem som är ansvarig för fiskvägens funktion behöver också klargöras.

Faunapassagens avslut är olämpligt utformad. Uppvandrande fisk måste förhindras att fastna i den damm som ligger i slutet av fiskvägen. Faunapassagen ska utformas så att den skiljs från den lilla dammen. Den lilla dammen riskerar även att värma upp vattnet i faunapassagen vilket missgynnar vandrande fisk. Vad har den lilla dammen för syfte? Faunapassagens utskov behöver också tänkas igenom, hur säkerställs att minitappningen hamnar i faunapassagen och inte i den lilla dammen? Hur säkerställs att tillrinningen kan släppas genom faunapassagen när det är lågflöde? Hur säkerställs att vattenhastigheten genom utskovet inte blir för kraftig vid medelvattenföring? Länsstyrelsen yrkar på att faunapassagens avslut och utskov ska utredas ytterligare av sökande och att sökande ska anlita fiskeribiologisk kompetens för att genomföra detta innan målet avgörs av mark- och miljödomstolen.

Länsstyrelsen yrkar att sökande ska anlita fiskeribiologisk kompetens som övervakar funktionen av faunapassagen och flyktvägen under byggnationen av dessa.

Länsstyrelsen yrkar på ersättning om 38 400 kr för handläggning av rubricerat ärende med anledning av inläsning av handlingar, interna överläggningar, yttrande till domstol samt medverkan vid huvudförhandling. Ersättningsyrkandet grundar sig på 48 timmar å 800 kr/tim.

Vid huvudförhandlingen har länsstyrelsen ställt även följande frågor:

Avser sökandena att denna tillståndsansökan är en tillståndsansökan för att förse verksamheten med moderna miljövillkor enligt 11 kap. 27 §? Hur ser sökandena på att anläggningen är anmäld till den nationella planen för omprövning av vattenkraften?

Sökandena anger att det är av vikt att dämningens gränsen hålls för att förhindra översvämning. Hur kontrollerar sökandena flödet i dagsläget och hur tänker sökandena kontrollera flödet framöver? Det är därför märkligt att breddutskovet fortfarande efter renoeringen ska regleras manuellt genom att planksättare sätts i och tas ur. Detta kräver att någon ständigt måste vara på plats och tillgänglig dygnet runt för att översvämning ska undvikas. Det är länsstyrelsens bedömning att detta inte är bästa möjliga teknik. Åtminstone en av breddutskovets luckor borde förses med en automatlucka där öppning och stängning regleras med nivågivare. Den automatiska luckan behöver vara försedd med reservkraft om huvudkraftkällan av någon anledning slutar att fungera.

Av MKBn framgår inte breddutskovets avbördningskapacitet med alla planksättare i. De hydrologiska beräkningar som har gjorts för högflödescenarier har gjorts under premisen att samtliga utskov är öppna. Vad händer vid ett högflöde med sättarna kvar? Vem har ansvaret för att sättare lyfts ur vid högflöden, Vaggeryds kommun eller Stefan Svedbom? Vilken back-up finns?

Sökandena yrkar på att ett erosionsskydd ska anläggas på uppströmssidan av utskov och intag till kraftverket. Länsstyrelsen saknar ett resonemang i MKBn om hur anläggandet av erosionsskyddet kommer att påverka avbördningsförmågan. Eftersom sökandena anger att det är av vikt att dämningens gränsen hålls för att förhindra översvämning så måste erosionsskyddet anläggas så att det inte påverkar avbördningsförmågan.

Sökandena yrkar på att tillfälligt få avsänka dammen för drift- och underhållsarbeten till nivån + 195,00. Länsstyrelsen undrar om detta gäller enbart under rivning och uppförande av de nya broarna, eller om det även är ett yrkande om att

tillfälligt få sänka till + 195,00 för framtida drift- och underhållsarbeten? Denna nivå är lägre än kraftverkets normala sänkningsgräns. Om denna sänkningsgräns ska gälla även framtida drift- och underhållsarbeten yrkar länsstyrelsen på att det i sådana fall specificeras när och hur denna sänkningsgräns får användas, samt att även denna markeras ut på pegel.

I sökandenas redogörelse över olika alternativ anges i alternativ 1 att "fisk kommer fortsatt inte kunna passera platsen" och i alternativ 3a och 3b att "fisk kan fortsatt inte vandra förbi fallet".

Länsstyrelsen delar inte denna bedömning. Länsstyrelsen bedömer att fisk med hög sannolikhet har kunnat passera platsen innan dammen byggdes. Länsstyrelsen baserar detta på biotopkarteringen, som anger att sträckan mellan Fågelforsdammen och Käringasjön är lugnflytande och meandrande, samt den historiska kartan över Vaggeryds Kvarn från 1746. Den historiska kartan visar fallets profil och av den kan man utläsa att dammen har anlagts på en naturlig tröskel i Lagan. Redan innan dammen anlades fanns därför ett lugnflytande sel där dammen finns idag och tröskeln har förmodligen varit passerbar förutom extrema torrår. En utrivning innebär inte bara att man tar bort de dämmande konstruktionerna. Åbotten behöver dessutom oftast återställas då man kan ha sprängt och flyttat block för att öka fallhöjden.

Länsstyrelsen har därefter slutfört sin talan och vidhållit

- att faunapassagen och flyktvägen ska utgöra villkor för tillstånd till vattenkraftverket,
- att villkor fastställs med krav på sökandena att utforma ett kontrollprogram med särskilt focus på faunapassagens funktion,
- att faunapassagens placering och funktion ska utredas ytterligare innan målet avgörs samt
- att alternativ till sätfluckor utreds ytterligare.

Bostadsrättsföreningen Framnäs anför i huvudsak följande.

Vid sänkning av vattennivån med 1,6-1,95 meter under ombyggnadstiden känner föreningen oro för sättningar i huskropparna.

Bakgrunden till detta är att mycket stora sättningar i bottenplatta/väggar uppstod i varierande grad på fastigheterna när dammen tömdes och muddrades sist (90-talet). Många av dessa skador har inte kunnat åtgärdas utan kvarstår fortfarande, vid detta tillfälle utgick en smärre ersättning.

Bedömer sökandena att det finns en liten risk att sättningar uppstår måste föreningen få garantier om återställande av fastigheterna. Hur eventuella skador skall verifieras före och efter måste då någon sakkunnig avgöra.

Sökandena anför gemensamt i bemötande följande.

Kammarkollegiet

Stefan Svedbom kommer att svara för kostnader som hänger samman med driften och underhållet av vattenkraftverket. Kommunen kommer att ansvara för kostnader avseende drift och underhåll av fördämning, broar och fiskvandringväg, eftersom kommunen har ett fortsatt starkt intresse och behov av att upprätthålla dammens vattenspegel, även om kraftverket skulle läggas ned och turbinen rivs ut. Att kommunen kommer att svara för underhåll av fiskvandringvägen framgår av såväl avtalet om rådighet som servitutsavtalet som tecknats mellan kommunen och ägarna till fastigheten Södra Park 1:11.

Något tillstånd till dämning finns inte sedan tidigare. Av det köpebrev från 1936, som utgör bilaga till ansökan och avser den av Stefan Svedbom ägda fastigheten, framgår att i köpet ingick kvarn och såg med tillhörande vattenfall och vattenrätt. Detta har utgjort en förutsättning mellan parterna i samband med överlåtelsen. Den aktuella turbinen installerades samma år. Såvitt Stefan Svedbom känner till har det inte skett någon förprovning av turbinen enligt ÄVL.

Sökandena instämmer med Kammarkollegiet att ansökan bör kompletteras med ett yrkande om avledning av vatten till turbinen. Sökandena yrkar därför att mark- och miljödomstolen ger tillstånd till att till kraftverkets turbin, inklusive flyktväg för fisk, få avleda ett flöde av maximalt 1,2 m³/s. Kraftverkets turbin har en maximal kapacitet av 1,1 m³/s och 0,1 m³/s bedöms avledas via planerad flyktväg, vilket ger ett maximalt behov av 1,2 m³/s.

Ett förslag till utformning av fiskvandringssvågen och en principskiss för vattenintaget till denna redovisas i Teknisk beskrivning och MKB till ansökan. Då tillstånd erhållits kommer fiskvandringssvågen, inklusive inlopp, damm och utlopp samt hur flödet i denna ska regleras, att utformas och detaljprojekteras av fiskebiologisk sakkunnig och i samråd med Länsstyrelsens fiskeenhet, i enlighet med i ansökan föreslaget villkor nr 8.

Det pågår ett arbete med att ta fram vägledningar gällande lämpliga försiktighetsmått och bästa möjliga teknik för vattenkraften. Detta arbete samordnas av HaV (Havs- och vattenmyndigheten), som gett ut flera underlagsrapporter inom området. I dag finns det inga tydliga regler eller rekommendationer vad gäller t. ex. utformning och minimitappning genom en fiskvandringssvåg. Utformningen av fiskvandringssvågen och bedömningen av vilken minimitappning som behövs måste då anpassas efter förekommande fiskarter och förhållandena på den aktuella platsen.

Den föreslagna minimitappningen via fiskvandringssvågen om 200 l/s baseras på HaVs rapport 2013:14, beräknade flöden samt gällande minimitappning vid Mölna kvarn och Götafors kraftverk.

I HaVs rapport anges på sidan 57 att: "En lax på 100 cm kan kräva 500-550 l/s i motsvarande fiskvägar. En gädda på 90 cm 300-400 l/s. En färna 100-125 l/s. Generellt bör flödet vara 200 och uppåt. Ska långa fiskar passera får man räkna med flöden på minst 300-600 l/s. Observera att lockvatten tillkommer varför det faktiska flödet behöver vara högre, såvida lockvattnet ska gå genom fiskvägen —vilket inte alltid är nödvändigt."

Uppgifter om förekommande fiskarter och resultat av elfisken framgår av Teknisk beskrivning och MKB till ansökan. Inga uppgifter har påträffats om att det förekommer så stora fiskar att det vore önskvärt med ett högre flöde än det av sökandena föreslagna.

Vid Kvarnbron har medelvattenflödet (MQ) beräknats till 1,45 m³/s och medellågvattenflödet (MLQ) till 0,2 m³/s. Som framgår av Teknisk beskrivning och MKB till ansökan så är den rådande minimitappningen vid uppströmsliggande Mölna kvarn, enligt dom (A17/1951), 190 l/s. Föreslagen minimitappning motsvarar alltså hela flödet vid medellågvatten samt överensstämmer med tillståndsgiven minimitappning vid Mölna kvarn.

Före Götafors kraftverk ansluter ett flöde från Hjortsjön till Lagan. Vid Götafors kraftverk är det beräknade medelvattenflödet (MQ) 2,28 m³/s och medellågvattenflödet (MLQ) 0,68 m³/s. Flödesförhållandena vid Götafors kraftverk är alltså inte jämförbara med de vid Kvarnbron.

På sid 63 i HaVs rapport redovisas nedanstående tabell:

Tabell 6. Flöde (m³/s) i vattendrag och erforderligt flöde i ett omlöp enligt ICPDR (2013).

Flöde i vattendrag	i fiskväg	fiskväg %
5	0,25	5
10	0,5	5
20	0,8	4
50	1	2
100	1,5	1,5
200	2	1

Aktuellt MQ och MLQ är betydligt lägre än 5 m³/s (jfr tabellen). En minimitappning av 200 l/s genom fiskvägen motsvarar 14 % av medelvattenflödet 1,45 m³/s, d v s klart mer än de 5 % som anges i tabellen ovan. Vid en minimitappning av 250 l/s svar detta mot 17,2 % av samma flöde.

Länsstyrelsen

Sökandena noterar med tillfredsställelse att länsstyrelsen inte har något emot att tillstånd ges till fortsatt drift av vattenkraftverket samt rivning och uppförande av broar vid Vaggeryds Kvarn.

Länsstyrelsen har ansett det mycket viktigt att göra en anpassning till klimatförändringar genom en ökning av breddutskovets våtareal. Som framgår av ansökan kommer öppningsarean med planerad bro att förändras från 3,85 m² till 11,7 m². Motsvarande förändring av våtareal är från 3,85 m² till 9,3 m².

Kommunen motsätter sig länsstyrelsens yrkande om villkor om faunapassage och flyktväg då detta är åtgärder/anordningar som redan omfattas av ansökan.

Sökandena har i målet framställt ett yrkande om att på fastigheterna Södra Park 1:1, 1:4 och 1:11 få anlägga en fiskvandringssväg. Sökandena har föreslagit som villkor (p.1) att vattenverksamheten ska bedrivas i huvudsaklig överensstämmelse med vad som angivits i ansökan inklusive bilagor samt med vad sökandena i övrigt uppgett eller åtagit sig i målet. Sökandenas föreslagna villkor (p. 6 och 8) innehåller föreskrifter avseende flyktväg samt utformningen av flyktvägen och fiskvandringssvägen. Kommunen anser att den av länsstyrelsen efterfrågade uppströmspassagen motsvaras av den ansökta fiskvandringssvägen och flyktvägen motsvaras av den planerade flyktvägen vid gallret i kraftverksintaget.

Länsstyrelsens yrkande om villkor utgör därför redan villkor enligt ansökan.

Funktionskravet "faunapassage för naturligt förekommande arter" uppfylls i och med utformningen av en naturlig fiskväg med relativt lågt flöde och låg lutning. Den slutliga placeringen av fiskvägens in- och ursteg samt detaljutformning kommer att göras med fiskbiologisk kompetens och utgår från den akvatiska fauna som finns på platsen. Fiskvägen kommer att utformas efter bästa möjliga teknik enligt de vägledningar som tillhandahålls av Havs- och vattenmyndigheten.

Kommunen noterar att länsstyrelsen tillstyrkt sökandenas förslag till villkor (p.7).

Kommunen motsätter sig länsstyrelsens yrkande om villkor avseende kontrollprogram.

Föreslaget villkor i ansökan (p.10) anger att "ett kontrollprogram för vattenverksamheten ska upprättas i samråd med, och ges in till, tillsynsmyndigheten senast tre månader efter det att dom meddelats i förevarande mål." Sökandena är därmed eniga med länsstyrelsen vad beträffar behovet av ett villkor avseende kontrollprogram.

Hur uppföljning av fiskvägens funktion kommer att ske ska arbetas in i kontrollprogrammet. Exakt hur uppföljning kommer att göras kommer att utredas när kontrollprogrammet tas fram.

I den vägledning om bästa möjliga teknik för fiskvägar som finns från Havs- och vattenmyndigheten anges under *Uppföljning* att kapitlet inte berör verksamhetsutövarens egenkontroll, men att metoderna som beskrivs skulle kunna användas för det ändamålet. Med hänsyn till detta samt vad som i övrigt står i vägledningen och WSP:s samlade erfarenhet kan konstateras att det finns en stor risk att göra grundläggande fel vid framtagande av kontrollprogrammet. Typ-I fel innebär att resultatet visar på en förändring trots att det inte finns någon förändring. Typ-II fel innebär att resultatet inte visar på en förändring trots att det finns en förändring. Med det ringa underlag som finns till hands idag finns ingen möjlighet att beräkna populationer nedströms eller uppströms Vaggeryds kvarn. Det finns därmed ingen referens att utgå ifrån vid bedömning om fiskvägen har uppnått en god funktion. Därtill kan effekterna på fisksamhället ta mycket lång tid att påvisa, uppemot 10-30 år.

Vidare konstateras enligt vägledningen från Havs- och vattenmyndigheten att det är svårt att påvisa effekter där fiskväg anläggs utan att det finns arter med stark

vandringsdrift; "En kategori fiskar som är direkt olämpliga att använda för utvärdering av passageeffektivitet är de som saknar ett utpräglat vandringsmönster. Individer tillhörande denna kategori kan mycket väl passera genom fiskpassager, men ofta mer slumpmässigt fördelat över säsongen. Utvärdering av passageeffektivitet baserat på individer av den sistnämnda kategorin kan i dessa fall endast genomföras med ett fåtal individer som dessutom utgör en liten del av beståndet. Risken är dock stor att den verkliga passageeffektiviteten underskattas i sådana situationer." (Havs- och vattenmyndigheten).

Med arter som gädda, mört och elritsa i vattendraget kan konstateras att arter med stark vandringsdrift saknas. Det finns ål i närliggande sjöar, dock så här långt upp i vattensystemet är det populationer som är beroende av utsättningar till följd av det stora antalet vandringshinder från havet upp till Vaggeryds kvarn. Det är inte rimligt att anta att ålyngel kommer behöva passera på platsen. Syftet med fiskvägen vid Vaggeryds kvarn är alltså inte i första hand att tillgängliggöra lek-och uppväxtområden som hittills varit otillgängliga för vissa arter, utan snarare att möjliggöra genetiskt utbyte mellan populationer av mindre vandringsbenägna arter. Det konstateras också i vägledningen att det i sådana fall endast krävs att enstaka individer per generation passerar fiskvägen och att dessa är framgångsrika i reproduktionen för att fiskvägen ska ha en betydande effekt.

Baserat på ovanstående anser sökandena att ett kontrollprogram behöver utformas mer noggrant. Framförallt måste syftet med kontrollprogrammet bestämmas och hur resultatet ska utvärderas måste preciseras för att inte riskera typ-I eller typ-II fel. Bland annat behöver kontrollprogrammet besvara följande frågor;

- Vilka resultat kan räknas som god funktion och vilka resultat kan räknas som dålig funktion?
- Hur lång utvärderingstid är rimlig för att få relevanta data?
- Vilken metod är mest lämpad att använda?

Kommunen motsätter sig länsstyrelsens yrkande om villkor avseende hantering av avfall.

I ansökan anges som en skyddsåtgärd att "rivning av befintliga broar görs så att inga byggnadsdelar faller ner i vattnet. Skrot och byggavfall får inte ramla i vattnet. Arbetsområdet, inklusive åns botten, ska så långt som möjligt rensas från skrot och byggavfall." Som framgår av ansökans tekniska beskrivning och miljökonsekvensbeskrivning avsnitt 2.5 Förhållanden under byggtiden och av sökandenas redovisning vid huvudförhandlingen, är avsikten att utföra arbeten med rivning och byggande av broarna i torrhet innanför fångdammar.

Sökandena anser att föreslagna åtgärder och föreslaget utförande innebär att tillräckliga åtgärder vidtas för att skydda vattendraget i detta avseende. Eftersom sökandena har föreslagit som villkor (p.1) att vattenverksamheten ska bedrivas i huvudsaklig överensstämmelse med vad som angivits i ansökan så utgör detta redan ett villkor. Något ytterligare villkor behöver inte föreskrivas i detta avseende.

Länsstyrelsens yrkande om villkor om pegel innebär en precisering av i ansökan föreslaget villkor (p.9) och accepteras av kommunen.

Kommunen motsätter sig länsstyrelsens yrkande om att faunapassagens utformning och placering ska utredas ytterligare av sökandena och att fiskeribiologisk kompetens ska anlitas för att genomföra detta innan målet avgörs av mark- och miljödomstolen.

Den i ansökan redovisade placeringen och utformningen av faunapassagen är ett förslag, vilket bl.a. framhölls vid huvudförhandlingen. Sökandenas avsikt är, vilket framgår av ansökan, att faunapassagens/fiskvandringens slutliga utformning, inklusive inlopp, damm och utlopp samt flödesregleringen i denna, ska tas fram av fiskebiologisk expertis och att länsstyrelsens synpunkter på förslaget till slutlig utformning ska inhämtas innan anläggningsarbetena med faunapassagen inleds.

Av bl. a. topografiska skäl är det inte möjligt att placera faunapassagen på åns norra sida. I samband med att faunapassagen detaljprojekteras kommer bl.a. anlockningseffekten att beaktas. Sökandena bedömer att det finns tillräckligt utrymme för att en lämplig placering av faunapassagens mynning ska kunna väljas i förhållande till turbinens utlopp.

Kommunen har låtit utföra en uppdatering av primärkartan över kvarnen i Vaggeryd, då den tidigare kartan redovisat en udde väster om kvarnen som tidigare gått längre ut än den gör idag. Det kunde också bekräftas vid mark- och miljödomstolens syn på platsen under förhandlingen.

Målarterna för fiskvägen är de arter som, genom redovisade elfisken och undersökningar, konstaterats finnas i denna del av Lagan, såsom gädda, mört och elritsa. Det är sökandenas bedömning att det kommer att ta lång tid innan kommande omprövning av kraftverken längs med Lagan gett sådana effekter att t.ex. lax och ål når Vaggeryds kvarn. Det är då även troligt att kunskapsläget avseende faunapassager för fisk har förbättrats.

Det är för sökandena kostsamt att låta utföra detaljprojektering av de sökta vattenverksamheterna, såsom broar och fiskväg. Detta arbete kommer därför att inledas efter att sökt tillstånd har erhållits och ekonomiska resurser finns tillgängliga. Därigenom kan även de krav och villkor som meddelas i domen arbetas in i de slutliga handlingarna. Som framgår av ansökans förslag till villkor, skyddsåtgärder och övriga åtaganden har sökandena åtagit sig att anlita fiskeribiologisk kompetens för att utforma och placera faunapassagen på lämpligt sätt.

Kommunen delar inte länsstyrelsens uppfattning att frågan om vem som är ansvarig för fiskvägens funktion behöver klargöras. Av de båda rådighetsavtal som tecknats och redovisats under den skriftliga hanteringen och huvudförhandlingen samt det servitutsavtal som tecknats mellan kommunen och makarna Randow

framgår att det är Vaggeryds kommun som ansvarar för drift och underhåll av fiskvandringssvägen efter att den anlagts.

Av samma skäl som redovisats ovan motsätter sig kommunen länsstyrelsens yrkande om att faunapassagens avslut och utskov ska utredas ytterligare av sökandena och att sökandena ska anlita fiskeribiologisk kompetens för att genomföra detta innan målet avgörs av mark- och miljödomstolen.

Sökandena avser att detaljprojektera faunapassagen efter att tillstånd har erhållits. I detaljprojekteringen kommer faunapassagens slutliga utformning att fastställas, utifrån de nivåer och flöden som råder på platsen, samt övriga platsspecifika förutsättningar så som byggnader, infrastruktur, geologi, kulturhistoria och marktillgång. Detaljprojekteringen kommer att säkerställa att fastställt minimiflöde i fiskvägen kommer att erhållas genom lämplig utformning av tröskelnivåer samt anordning för reglering av flöde vid fiskvägens ursteg. Detaljutformningen för fiskvägen kommer beakta risken för höga vattentemperaturer. Utformningen kommer att ske tillsammans med fiskbiologisk expertis.

Länsstyrelsens yrkande om att sökandena ska anlita fiskeribiologisk kompetens som övervakar funktionen av faunapassagen och flyktvägen under byggnationen av dessa accepteras av kommunen.

Länsstyrelsen yrkande om ersättning om 38 400 kr, grundat på 48 timmars arbete å 800 kr/timme accepteras av kommunen.

Beträffande de frågor som länsstyrelsen riktar till sökandena vill kommunen framhålla att den anser att frågorna är av sådan karaktär att de borde kunna ha hanterats inom ramen för de samråd och den remissprocess som genomförts som en del av ansökningsprocessen.

Avsikten med ansökan är bl.a. att förse verksamheten med moderna miljövillkor enligt 11 kap. 27 § miljöbalken. Kommunen anser att moderna miljövillkor har

föreslagits i ansökan och att mark- och miljödomstolen får pröva om dessa är tillräckliga eller om ytterligare villkor behövs.

Att anläggningen parallellt med målets handläggning anmälts till den nationella planen (NAP) för omprövning av vattenkraften är en säkerhetsåtgärd som Stefan Svedbom valt att vidta i avvaktan på mark- och miljödomstolens prövning av ansökan. Att anläggningen anmälts till NAP torde inte ha någon inverkan på mark- och miljödomstolens prövning av ansökan.

Av Teknisk beskrivning och MKB framgår att flödet regleras manuellt. Stefan Svedbom har under huvudförhandlingen redogjort för hur flödet praktiskt regleras. Detta har fungerat under hela den tid som kraftverket hittills varit i drift. Efter utrivning av broarna och uppförandet av de nya broarna ökar öppningsarean för bron över Lagan från ca 3,9 m² till 11,7 m², vilket gör att det framtida behovet av reglering minskar kraftigt.

Om ett högflöde inträffar då sättarna sitter kvar, kommer vattennivån att stiga och omgivande mark kommer att översvämmas. Flödet i fiskvandringvägen ökar upp till maximal nivå. Stefan Svedbom, som ägare till Södra Park 1:4 och kraftverket, ansvarar för att sättare lyfts ur vid högflöden. Han utför dagligen tillsyn på plats avseende bl.a. rådande vattennivåer. Via två kameror som visar turbinen respektive vattenståndet uppströms dämnet kan Stefan, t ex vid resor, löpande övervaka den aktuella situationen. Kraftverkets turbin styrs av ett dataprogram som bl.a. känner av flödet genom turbinen och som skickar ett larm till Stefan Svedbom om flödet närmar sig det för turbinen maximala. Vidare har Stefan och kraftverksägaren vid uppströms liggande Mölna kvarn daglig kontakt per telefon beträffande flödessituationen.

Om Stefan, p.g.a. sjukdom eller annan orsak, inte har möjlighet att lyfta bort sättarna i utskoven, utförs detta av Stefan son. Även ägaren till Mölna kvarn är tillgänglig som reserv för att utföra detta. Skulle trots detta en krissituation

uppkomma kan Vaggeryds kommun med stöd av gällande rådighetsavtal avlägsna sättnarna.

Länsstyrelsen uppger att den manuella regleringen inte utgör bästa möjliga teknik och att åtminstone en av breddutskovets luckor borde förses med en automatlucka där öppning och stängning regleras med nivågivare. Vidare uppger länsstyrelsen att den automatiska luckan behöver vara försedd med reservkraft om huvudkraftkällan av någon anledning slutar att fungera.

Vid tillämpning av de allmänna hänsynsreglerna i 2 kap. miljöbalken, däribland kraven i kapitlets 3 § på användning av bästa möjliga teknik ska en rimlighetsavvägning alltid göras i enlighet med 2 kap. 7 § miljöbalken. Det betyder att kraven gäller i den utsträckning det inte kan anses orimligt att uppfylla dem. Vid denna bedömning ska särskild hänsyn tas till nyttan av skyddsåtgärder och andra försiktighetsmått jämfört med kostnaderna för sådana åtgärder.

Kommunens uppfattning är att de åtgärder som länsstyrelsen föreslår för att kravet på bästa möjliga teknik ska uppfyllas skulle bli mycket kostsamma. Kommunen har inhämtat exempel på en prisuppgift utifrån en fiskväg i Linköping som WSP har projekterat med motsvarande automatisk lucka. Kommunens uppfattning är att den ungefärliga kostnaden uppgår till 850 000 kr enligt nedanstående beräkning, men att kostnaden utifrån omständigheterna kan variera med ca 250 000 kr uppåt eller neråt. Det betyder att kostnaden skulle hamna i intervallet 600 000 kr - 1 100 000 kr.

Vid den rimlighetsavvägning som enligt miljöbalken ska göras är det kommunens uppfattning att mot bakgrund av hur väl den manuella regleringen hittills fungerat, den noggranna tillsyn Stefan Svedbom utför av anläggningen och kontroll av flödena, med möjlighet till back-up, och att öppningsarean kommer att öka kraftigt med de nya broarna, vilket göra att riskerna för översvämning minskar, står de höga kostnaderna inte i proportion till nyttan med de åtgärder som länsstyrelsen föreslår.

Lucka rostfritt stål	200 000
Bygg (Rivning, form, betong, armering, injektering)	200 000
Ingjutningsgods (Tröskel, falsar, värme)	150 000
El/Automation	150 000
Hydraulik	150 000
Summa	850 000 kr

Erosionsskyddets överyta kommer att placeras på samma nivåer som befintlig botten och befintliga slänter. Urgrävning och efterföljande utfyllnad behöver alltså göras för att erosionsskyddets överyta ska få rätt nivå. Avbördningsförmågan kommer därför inte att påverkas av att erosionsskydd anläggs.

Yrkandet om att tillfälligt få avsänka dammen för drift- och underhållsarbeten till nivån + 195,00 avser dels under rivning och uppförande av de nya broarna, dels vid framtida drifts- och underhållsarbeten såsom reparationer av luckor eller bro samt rensning av dammen. Hur ofta avsänkning för drifts- och underhållsarbeten behöver ske är svårt ange, men sökandena bedömer att arbeten som kräver avsänkning av dammen kan behöva utföras med 5-10 års mellanrum.

Den aktuella sänkingsgränsen kommer att markeras ut på kommande pegel.

Sökandena står fast vid den bedömning avseende fiskars möjlighet att vandra som gjorts i den tekniska beskrivning och miljökonsekvensbeskrivning som ingår i ansökan.

Vidare konstaterar sökandena att länsstyrelsen i sitt tidigare yttrande med hänvisning till områdets utpekade kulturmiljövärden bedömt att sökandes alternativ 2 A i ansökan, d v s det sökta alternativet, kan bifallas.

Brf Framnäs

Vaggeryds kommun känner till att sättningsskador uppstod på dessa byggnader då dammen tömdes under 1990-talet. Dammen sänktes även av i september 2014 i samband med att akuta reparationer behövde utföras. I ansökan yrkar de sökande på, att för drift- och underhållsarbeten, tillfälligt få sänka av dammen till nivån +195,00, vilket inte innebär någon större avsänkning än de som utförts tidigare.

Sättningar till följd av en grundvattensänkning uppkommer främst i leriga, siltiga och organiska jordarter, men kan även förekomma i t ex löst lagrad sand. Risken för att få sättningar är dock betydligt lägre i sandiga jordar. Som framgår av SGUs jordartskarta, bilaga (Sveriges Geologiska Undersökning, Kartvisare; Jordarter 1:250 000 — 1:100 000), består marken i dammens närområde främst av isälvsediment av sand. Sandiga isälvsediment kan ha varierande lagringstäthet och även innehålla områden eller skikt med relativt hög halt av t ex silt. Söder om dammen utgörs marken till stor del av vittringsjord respektive tunna lager av vittringsjord ovan berg.

Den sättning som fås av en avsänkning kvarstår även när vattennivån sedan höjs och vid en ny, lika stor avsänkning fås inga ytterligare sättningar. Detta då jorden redan har tryckts samman av den last som avsänkningen motsvarar. Skulle en avsänkning göras som är större än vid tidigare tillfällen, kan nya sättningar uppkomma. Hur stora dessa blir beror då av hur mycket större avsänkningen blir.

I ansökan yrkar de sökande på, att för drift- och underhållsarbeten, tillfälligt få sänka av dammen till nivån +195,00, vilket innebär att den planerade avsänkningen är lägre än eller som mest lika stor som tidigare utförda avsänkningar. Risken för ytterligare sättningar till följd av planerad avsänkning bedöms därför vara mycket liten.

Att klarlägga de geotekniska förhållanden kring dammen och hur byggnaderna runt denna är grundlagda innebär ett mycket omfattande arbete, vilket i detta fall inte kan anses vara motiverat. Kommunen avser dock att låta en sakkunnig byggnadsingenjör besiktiga de intilliggande fastigheterna före respektive efter det att dammen sänks av.

DOMSKÄL

Miljökonsekvensbeskrivning

Mark- och miljödomstolen bedömer att miljökonsekvensbeskrivningen uppfyller kraven i 6 kap. miljöbalken så att den specifika miljöbedömningen kan slutföras.

Befintlig vattenreglering

Enligt 5a § lagen (1998:811) om införande av miljöbalken ska en verksamhet som bedrivs i enlighet med urminnes hävd anses bedrivas med stöd av en rättighet som har tillkommit enligt motsvarande bestämmelser i miljöbalken. Den som påstår sig ha stöd för sin verksamhet i urminnes hävd har bevisbördan för rättighetens existens och dess innehåll. Rättskraften hos denna hävd är dock begränsad till vad som kan visas vara tillåtet i förhållande till hur anläggningen är konstruerad och verksamheten bedrivits (prop.2017/18:243 s 110).

Den som åberopar urminnes hävd behöver kunna visa att verksamheten påbörjades minst två mansåldrar före jordabalkens ikraftträdande den 1 januari 1972, dvs. inte senare än början av 1880-talet, och att den rätt som den urminnes hävden utgör har uppstått till följd av att verksamheten under de två mansåldrarna fram till jordabalkens ikraftträdande 1972 har lämnats ”oqvald och obehindrad”, dvs bedrivits obestridd (prop. 2017/18.243 s 236).

Sökandena har åberopat urminnes hävd för befintlig dammanläggning och den uppdämning av Lagan som skapats genom denna anläggning, likaså för den avledning av vatten för kraftändamål som sker. Till stöd för sin talan har sökandena ingivit planbeskrivning för detaljplanen från 1998, en karta från 1746 utvisande ”Waggeryds kvarnfors”, information från Waggeryds Museiförening samt köpebrev

från 1936 och ett lagfartsbevis från 1918. Sökanden har även framhållit att rätten att avleda vatten för kraftändamål inte har ifrågasatts.

Dämning och avledning av vatten för kraftändamål har sedan 1600-talet bedrivits på platsen för driften av en mjölkvarn. Kvarnverksamheten upphörde 1980.

Elproduktion har skett sedan 1904 och pågår alltjämt.

Dammens funktion och dess inverkan på vattenförhållandena förefaller i allt väsentligt ha varit desamma sedan slutet av 1800-talet. Mark- och miljödomstolen bedömer att sökandena visat att nuvarande uppdämning av Lagan i Vaggeryd bedrivs i enlighet med urminnes hävd. Denna hävd ska därmed anses utgöra ett tillstånd enligt miljöbalken.

Avledning av vatten för elkraftproduktion inleddes först 1904 och kan inte anses omfattas av någon hävdvunnen rätt.

Utrivning och uppförande av broar

Enligt 11 kap. 19 § miljöbalken ska tillstånd alltid lämnas till utrivning av en vattenanläggning i ytvatten, om inte skyldigheten att underhålla den överförs på någon annan.

Mark- och miljödomstolen finner att tillstånd ska lämnas till utrivning av befintliga broar över Lagan respektive intagskanal, enlighet med sökandenas yrkande.

Domstolen bedömer vidare att hinder mot tillstånd inte föreligger för att uppföra två nya broar i samma läge, samt för att uppföra erosionskydd uppströms. Någon ytterligare utredning om arbetenas effekter på avbördningsförmågan behövs inte. Tillstånd ska därför lämnas även i denna del och omfatta nödvändiga grävarbeten och utfyllnader.

Sökanden har även yrkat tillstånd att vid byggandet av bron över Lagan få fördjupa bottennivån med ca 0,7 meter, vilket innebär att tröskelnivån sänks till nivå +195,00. Mark- och miljödomstolen bedömer att yrkandet kan bifallas.

För att säkerställa vattnets flöde bör villkor föreskrivas som begränsar nivån på brons undersida till den i ansökan angivna minimihöjden + 196,95.

Villkor för den dämning som bedrivs med stöd av urminnes hävd

Sökandena har yrkat att få reglera vattennivån i dammen mellan +196,8 och 196,60, samt att därutöver för drift och underhållsarbeten tillfälligt få avsänka till nivå +195,00. Detta bör föreskrivas som villkor för den hävdvunna dämningen. Mark- och miljödomstolen noterar att sökandena åtagit sig att låta en sakkunnig byggnadsingenjör besiktiga de intilliggande fastigheterna före respektive efter det att dammen sänkts av.

Dessutom bör föreskrivas villkor att pegel ska sättas upp och att en faunapassage ska anläggas för att begränsa effekterna av det vandringshinder som fördämningen utgör. Villkor om minimitappning till fiskvägen bör föreskrivas i enlighet med sökandenas yrkande.

Länsstyrelsen har yrkat att alternativ till sättluckor bör utredas ytterligare med hänsyn till risken för översvämning och skador på närliggande fastigheter.

Sökandena har redovisat att installation av automatreglerade luckor skulle kosta cirka 600 000 – 1 100 000 kronor. Mark och miljödomstolen bedömer att sådan teknik skäligen inte kan föreskrivas för ett så litet kraftverk som detta.

Avledning av vatten för kraftändamål

Mark- och miljödomstolen bedömer att hinder mot tillstånd inte föreligger till fortsatt avledning av vatten för till det befintliga kraftverket, i enlighet med sökandenas andrahandsyrkande. Det yrkade maximala flödet av 1,2 m³/s bör föreskrivas som villkor. Dessutom bör villkor om lutande fingaller och flyktväg föreskrivas i enlighet med sökandens yrkande.

Anläggande av en faunapassage

Sökandena har yrkat tillstånd att få anlägga en fiskvandringssväg och har uppgivit att den kommer att utformas så att den kan utgöra en faunapassage för naturligt förekommande arter. Hinder mot tillstånd föreligger inte. Villkor om tidpunkt för arbetenas utförande, vattenflöde under arbetstiden samt skyddsåtgärder som grumling bör föreskrivas i enlighet med sökandenas yrkande. Dessa villkor ska även omfatta ovan beskrivna ombyggnader av vägbroar.

Den närmare utformningen av faunapassagen och flyktvägen behöver inte utredas ytterligare i detta skede utan kan överlåtas till tillsynsmyndighetens bestämmande, liksom de ytterligare åtgärder som kan behövas för att begränsa grumling och förorening i vattendraget. Något särskilt krav på anlitaandet av fiskeribiologisk kompetens behövs inte.

Det ska finnas ett kontrollprogram senast en månad innan arbetena påbörjas. Den närmade utformningen av kontrollen bör delegeras till tillsynsmyndigheten.

Övriga frågor

Frågan om strömfallsfastighet, arbetstid, tid för anmälan av oförutsedd skada samt omprövning bör bestämmas i enlighet med sökandenas yrkande.

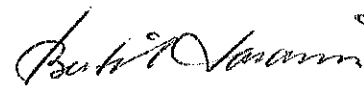
Rättegångskostnader

Sökandena har medgivit länsstyrelsens yrkade ersättning för rättegångskostnader med 38 400 kronor.

HUR MAN ÖVERKLAGAR, se bilaga (MMD-01)

Överklagande senast den 18 januari 2021.

Bengt Johansson

Bertil Varenius

I domstolens avgörande har deltagit f d rådmannen Bengt Johansson, ordförande, och tekniska rådet Bertil Varenius samt de särskilda ledamöterna Andreas Hedrén och Björn Clasinder.

Hur man överklagar

Dom i mark- och miljödomstol som första instans

MMD-01

Vill du att domen ska ändras i någon del kan du överklaga. Här får du veta hur det går till.

Överklaga skriftligt inom 3 veckor

Ditt överklagande ska ha kommit in till domstolen inom 3 veckor från domens datum. Sista datum för överklagande finns på sista sidan i domen.

Överklaga efter att motparten överklagat

Om ena parten har överklagat i rätt tid, har den andra parten också rätt att överklaga även om tiden har gått ut. Det kallas att anslutningsöverklaga.

En part kan anslutningsöverklaga inom en extra vecka från det att överklagandetiden har gått ut. Ett anslutningsöverklagande måste alltså komma in inom 4 veckor från domens datum.

Ett anslutningsöverklagande upphör att gälla om det första överklagandet dras tillbaka eller av något annat skäl inte går vidare.

Så här gör du

1. Skriv mark- och miljödomstolens namn och målnummer.
2. Förklara varför du tycker att domen ska ändras. Tala om vilken ändring du vill ha och varför du tycker att Mark- och miljööverdomstolen ska ta upp ditt överklagande (läs mer om prövningstillstånd längre ner).
3. Tala om vilka bevis du vill hänvisa till. Förklara vad du vill visa med varje bevis. Skicka med skriftliga bevis som inte redan finns i målet.
4. Lämna namn samt aktuella och fullständiga uppgifter om var domstolen kan nå dig: postadresser, e-postadresser och telefonnummer.

Om du har ett ombud, lämna också ombudets kontaktuppgifter.
5. Skriv under överklagandet själv eller låt ditt ombud göra det.
6. Skicka eller lämna in överklagandet till mark- och miljödomstolen. Du hittar adressen i domen.

Vad händer sedan?

Mark- och miljödomstolen kontrollerar att överklagandet kommit in i rätt tid. Har det kommit in för sent avvisar domstolen överklagandet. Det innebär att domen gäller.

Om överklagandet kommit in i tid, skickar mark- och miljödomstolen överklagandet och alla handlingar i målet vidare till Mark- och miljööverdomstolen.

Har du tidigare fått brev genom förenklad delgivning, kan även Mark- och miljööverdomstolen skicka brev på detta sätt.

Prövningstillstånd i Mark- och miljööverdomstolen

När överklagandet kommer in till Mark- och miljööverdomstolen tar domstolen först ställning till om målet ska tas upp till prövning.

Mark- och miljööverdomstolen ger prövningstillstånd i fyra olika fall.

- Domstolen bedömer att det finns anledning att tvivla på att mark- och miljödomstolen dömt rätt.
- Domstolen anser att det inte går att bedöma om mark- och miljödomstolen har dömt rätt utan att ta upp målet.
- Domstolen behöver ta upp målet för att ge andra domstolar vägledning i rättstillämpningen.
- Domstolen bedömer att det finns synnerliga skäl att ta upp målet av någon annan anledning.

Om du *inte* får prövningstillstånd gäller den överklagade domen. Därför är det viktigt att i överklagandet ta med allt du vill föra fram.

Vill du veta mer?

Ta kontakt med mark- och miljödomstolen om du har frågor. Adress och telefonnummer finns på första sidan i domen.

Mer information finns på www.domstol.se.